

Grade 9 Filipino

Lesson 1 – Pang-abay na pamanahon

Lesson 2 – Pabula

Lesson 3 – Kaalaman tungkol sa Tanka at Haiku

Lesson 4 – Dula

Lesson 1 – Pang-abay na pamanahon

Ang pang-abay na pamanahon ay nagsasaad kung kailan ginanap, ginaganap, o gaganapin ang pangyayari o kilos. Maaaring may pananda, walang pananda at nagsasaad ng dalas.

Mga Pang-abay na Pamanahon

1. May pananda (nang, sa, noon, kung, kapag, tuwing, buhat, mula, umpisa, hanggang)

Mga Halimbawa:

- a. Kung ngayon na aalis ang mangingisda, tiyak aabutan na siya ng dilim sa daan.
- b. Noong araw na iyon ay naglakbay ang Prinsipe Suton papunta sa kagubatan.

2. Walang pananda (kahapon, kanina, ngayon, mamaya, bukas)

Mga Halimbawa:

- a. Inabutan kanina ng mangingisda ang tagabantay ng tindahan.
- b. Ngayon darating ang mga kinnaree sa kagubatan upang magliwaliw.

3. Nagsasaad ng dalas (araw-araw, tuwing, taon-taon, buwan-buwan)

Mga Halimbawa:

- a. Araw-araw nalang nagtatalo ang aming kapitbahay
- b. Tuwing umaga, ang magkakapatid ay nagsasalu-salo ng almusal.

Lesson 2 – Pabula

Ang **klino** ay pagpapasidhi ng damdamin na nagpapahayag ng saloobin o emosyon sa paraang papataas ang antas nito. Nagagamit ito sa pamamagitan ng pag-iiba-iba ng mga salitang may ugnayang sinonimo.

Ang **pabula** ay isa sa sinaunang panitikan sa daigdig. Noong ika-5 at ika-6 na siglo bago si Kristo, may itinuring nang pabula ang mga taga-India. Ang karaniwang paksa ng mga pabula ay tungkol sa buhay ng itinuturing na dakilang tao ng mga sinaunang Hindu, si Kasyapa.

Lalong napatanyag ang mga ganitong kuwento sa Gresya. Si **Aesop** ang tinaguriang “Ama ng mga Sinaunang Pabula” dahil sa napabantog niyang aklat, ang Aesop’s Fable.

Ang **pabula** ay isang maikling kuwentong kathang-isip lamang. Karaniwang isinasalaysay sa mga kabataan para aliwin gayundin ang magbigay ng pangaral. Ang mga tauhan ng kuwento ay pawang mga hayop. Mga hayop na kumakatawan o sumasagisag sa mga katangian o pag-uugali ng tao. Ang ahas halimbawa ay karaniwan nang nangangahulugan ng isang taong taksil.

Ang pagong, makupad. Ang kalabaw, matiyaga. Ang palaka, mayabang. Ang unggoy o matsing, isang tuso. Ang aso, matapat. Marami pang hayop ang may ibang pagpapakahulugan. Sa mga bagay naman, ang rosas ay kumakatawan sa babae at sa pag-ibig. Ang bubuyog sa isang mapaglarong manliligaw.

Itinuturo ng pabula ang tama, patas, makatarungan, at makataong ugali at pakikitungo sa ating kapuwa. Ang mga pabula ay lumaganap dahil sa magagandang aral sa buhay na ibinibigay nito.

Lesson 3 – Kaalaman tungkol sa Tanka at Haiku

Sa bansang hapon, tinitipon ang mga tulang isinulat ng mga kilalang tao mula pa noong ika-8 siglo hanggang sa kasalukuyan. Isang koleksyon ng mga sinaunang tula ay ang Manyoshu na ang ibigsabihin sa wikang ingles ay A Collection of Ten Thousand Leaves.. Ang Manyoshu ay naglalaman ng 4,500 tula, siyamnapung bahagdan ng mga tulang ito ay tanka. Ang tanka ay maigsing tula na may 31 pantig, nahahati ito sa limang taludtod na may sukat na 5-7-5-7-7.

Katulad ng tanka, ang haiku ay maigsing tula na nagmula rin sa bansang Hapon. Ito ay kalikasan. Masasalamatin sa uri ng tulang mula sa bansang Hapon ang kanilang pagiging payak at hindimaligoy. Bagama’t mahirap arukin ang ibig sabihin ng tanka at haiku, sinasabing ibang kaluguran ang nakukuha kapag napagtanto mo na ang tunay na kahulugan sa likod ng mga taludtod. Ang sumusunod ay iba pang uri ng tulang makikita sa panitikang pilipino at sa panitikan ng ibang bansa. Ito ay ayon sa pag-uuring binuo ni Monleon.

1. Tulang Liriko o Pandamdamin - Sa uring ito tinatampok ng makata ang kanyang sariling damdamin o saloobin. Ito ang itinuturing na pinakamatandang uri ng tulang isinusulat ng mga makata sa buong daigdig. Ito ay puno ng damdamin at madalas ding gamiting titik ng mga awitin. Ang pagkakaugnayan ng tulang liriko at musikang sinasaliwan ng instrumentong tinatawag na lira ang siyang dahilan kung bakit ito nakilala sa taguring tulang liriko. Ito rin ang dahilan kung bakit ngayon malimit pumpasok sa ating isipan na ang liriko ay alinman sa dalawang;tulang talagang kakantahin o kaya'y tulang may katangiang awit.narito ang ilang uri ng tulang liriko.

- a. Ang Awit (Dalitsuyo)
- b. Ang Pastoral (Dalitbukid)
- c. Ang Oda (Dalitpuri)
- d. Ang Dalit (Dalitsamba)
- e. Ang Soneto (Dalitwari)
- f. Ang Elehiya (Dalitlumbay)

2. Tulang Pasalaysay - Ang uri ng tulang ito ay naglalahad ng mga tagpo o pangyayari sa pamamagitan ng mga taludtod. Narito ang apat na uri ng tulang ito:

- a. Ang Epiko (Tulabunyi)
- b. Tulasinta (Metrical Romance)
- c. Tulakanta (Rhymed o Metrical tale)

3. Tulang dula - Ito ay mga tulang isinasadula sa entablado o iba pang tanghalan. Narito ang mga uri nga tulang dula.

- a. Tulang Mag-isang Salaysay(Dramatic Monologue)
- b. Tulang Dulang Liriko -Dramatiko
- c. Tulang Dulang Katatawanan(Dramatic Comedy)
- d. Tulang Dulang Kalunod lunos(Dramatic Tragedy in Poetry)
- e. Tulang Dulang Madamdamin(Melodrama in Poetry)
- f. Tulang Dulang Katawa-tawang-Kalunos-lunos(Dramatic Tragicomedy in Poetry)
- g. Tulang Dulang Pauroy(Farce in Poetry)

4. Tulang Patnigan (Justice Poetry) - Ito ay tulang sagutan na itinatanghal ng magkakatanggaling makata ngunit hindi sa paraang padula. Ang sumusunod ang mga uri ng tulang patnigan

- a. Karagatan
- b. Duplo
- c. Balagtasán
- d. Batutian

Lesson 4 – Dula

Ang dula ay isang uri ng panitikan. Nahahati ito sa ilang yugto na maraming tagpo. Pinakalayunin nitong itanghal ang mga tagpo sa isang tanghalan o entablado. Ang dula ay isang uri ng panitikang ang pinakalayunin ay itanghal sa tanghalan. Mauunawaan at matutuhan ng isang manunuri ng panitikan ang ukol sa isang dula sa pamamagitan ng panonood.

Sangkap ng Dula

- **Tagpuan** – panahon at pook kung saan naganap ang mga pangyayaring isinaad sa dula
- **Tauhan** – ang mga kumikilos at nagbibigay-buhay sa dula; sa tauhan umiikot ang mga pangyayari; ang mga tauhan ang bumibigkas ng dayalogo at nagpapadama sa dula

- **Sulyap sa suliranin** – bawat dula ay may suliranin, walang dulang walang suliranin; mawawalan ng saysay ang dula kung wala itong suliranin; maaaring mabatid ito sa simula o kalagitnaan ng dula na nagsasadya sa mga pangyayari; maaaring magkaroon ng higit na isang suliranin ang isang dula
- **Saglit na kasiglahan** – saglit na paglayo o pagtakas ng mga tauhan sa suliraning nararanasan
- **Tunggalian** – ang tunggalian ay maaaring sa pagitan ng mga tauhan, tauhan laban sa kanyang paligid, at tauhan laban sa kanyang sarili; maaaring magkaroon ng higit sa isa o patung-patong na tunggalian ang isang dula
- **Kasukdulan** – climax sa Ingles; dito nasusubok ang katatagan ng tauhan; sa sangkap na ito ng dula tunay na pinakamatindi o pinakamabugso ang damdamin o kaya'y sa pinakakasukdulan ang tunggalian
- **Kakalasan** – ang unti-unting pagtukoy sa kalutasan sa mga suliranin at pag-ayos sa mga tunggalian
- **Kalutasan** – sa sangkap na ito nalulutas, nawawaksi at natatapos ang mga suliranin at tunggalian sa dula; ngunit maaari ring magpakilala ng panibagong mga suliranin at tunggalian sa panig ng mga manonood